

Itämerensuomalaisia henkilönnimiä Novgorodin tuohikirjeissä

V. 1953 Moskovassa Neuvostoliiton tiedeakatemian kustannuksella ilmestynyt A. V. Artsihovskin ja M. N. Tihomirovin teos *Novgorodskije gramoty na bereste* (Novgorodin tuohikirjeet, »gramotat», 67 s. + fotokopiot ym.) ansaitsee tulla huomatuksi itämerensuomalaisellakin taholla. Teoksessa on julkaistu v. 1951 heinä- ja elokuussa Novgorodin alueella suoritettujen arkeologisten kaivausten yhteydessä löydetyt, tuohilevyjen sisäpintaan kaiverretut venäjänkieliset »gramotat» (7 lyhyttä yksityiskirjettä, 2 taloudellista asiakirjaa ja 1 astianpäällyskirjoitus), jotka arkeologi Artsihovskin mukaan juontuvat 1000—1400-luvulta ja näin ollen edustanevat iältään sensaatiomaisen vanhoja venäläisiä tuohikirjoituksia. Aikaisemmin Venäjältä löydetyt tuohikirjoitukset näet ovat peräisin vasta 1600—1700-luvulta. V. 1951 löydettyjen kirjoitusten lisäksi A:n ja T:n teoksessa on ss. 44—49 muutamia hiukan aikaisemmin päivänvaloon tulleita lakonisia astioiden ja esineiden »päällyskirjoituksia» (ven. *nadpisi*). Käsittelemämme teoksen tarkoituksena on (ks. s. 10) mm. kumota se »laajalti levinnyt ennakkoluulo, että muka kirjoitustaito Venäjällä muinoin oli pappissäädyn etuoikeutena», ja osoittaa, että myös

tavalliset Novgorodin kansalaiset kirjoittivat kirjeitä, että semmoista yksityistä kirjeenvaihtoa harrastettiin runsaastikin ja että näin ollen kirjoitustaito vanhassa Novgorodissa oli laajalle levinnyt. Ei voi pitää lopullisesti todistettuna, että asianlaita tosiaankin on ollut näin, sillä yksityisten kirjeenvaihtoa saattoivat hoitaa palkatut kirjuritkin (mm. lundilainen slavisti Knut-Olof Falk on pitänyt sitä mahdollisena; suullisesti kirjoittajalle annettu tieto). Nämä tuohikirjalöydöt ovat silti huomionarvoisia ja kiinnostavat muitakin kuin neuvostolaisia, sillä jatkoikävaivauksissa saattaa Novgorodissa tulla päivänvaloon vanhaa itämerensuomalaistakin kieliaineistoa, ainakin nimistöä ja yksityisiä sanoja, joskaan kenties ei suorastaan vanhoja karjalais-vatjalaisia tekstejä.

Että edellä lausuttu mahdollisuus on enemmän kuin teoreettinen, sitä osoittaa se seikka, että jo eräässä A:n ja T:n julkaisemassa 1300—1400-luvun tuohikirjeessä n:o 2 (oikeastaan talousasiakirjassa, jossa käsitellään eläinten nahkoin suoritetuista maksuja tai velkojen suoritusta, ks. ss. 21—25) on, kuten julkaisijatkin ovat huomauttaneet, eräitä ei-venäläisiä, ilmeisesti itämerensuomalaisia henkilönnimiä (*A)ėkujev'* = *Aekujev* (?), *u Miki* («Mikalla, Mikan luona»), *Vėljakaza* = *Veljakaza* (genet.), *u Vėljutovyh* («Veljutoveilla»), *u Vozemuta* («Vosemutilla»), *u Vihtimasa* («Vihtimaksella»), *u Vėljuta* («Veljutilla»). Tihomirovkin arvelee, että nämä saattavat olla Novgorodin alueen karjalaisten ja osittain virolaisten nimiä. Neuvosto-Karjalan tiedeakatemiaan edustaja A. A. Beljakov, jolta julkaisijat ovat asiaa tiedustelleet, selittää *Aėkujev'*-nimien karjalan *aika* ~ *aiga* sanasta johdetuksi ja *Vėljut*-nimien karjalan deminutiiviksi *vellyt* (vrt. *velli* 'veli'), *Vėljakaz'*-nimien hän taas selittää karj. adjektiiviksi *vellikaz*; *Vozemut*-nimien hän identifioi karj. deminutiivin *vazemut* (vrt. sm. *vasen*) ja *Mika* (genet. *Miki*) -nimien karj. *Mika*, *Miki* nimien kanssa. *Vihtimas*-nimeen on verrattu (Tihomirov) viron Lätin Henrikin kronikassa esiintyvää *Vitamas*-nimeä. Nimien alkuperää on tiedusteltu myös Neuvosto-Viron tiedeakatemiaan apulaiselta A. Kaskelta, joka *Veljakaz* ja *Veljut* nimien johdosta on huomauttanut, että niiden vartalossa saattaa piillä vir. *väli* 'pelto, pellonsarka' ja että noiden ims. nimien suffiksit *-k(az)* ja *-t(-ti)* ovat virossa tunnetut. Varsinkin Kaskin huomautukset vaikuttavat epätydyttäviltä eivätkä muidenkaan selitykset ole aivan moitteettomia. *Veljut* ja *Veljakaz* nimet voisi mielestäni selittää pikemminkin *vilja*-vartaloisiksi, koska *vilja* sanaa on runsaahkosti käytetty vanhassa ims., varsinkin virolaisessa (ja oletettavasti myös muinaisessa vatjalaisessa) henkilönnimistössä. Mitä ensi tavun vokalismin erikoisuuksiin tulee, niin huomattakoon vanhojen ven. lähteiden *Veljad* = vir. *Viljandi*. Vir. *Vihtimas*-nimien johdosta tehty huomautus vaikuttaa ainakin toistaiseksi kovin uskaliaalta, koska viron *Vitamas*-nimi on aivan epävarma. *Vihtimas* näyttää vartaloltaan olevan sukua Vatjan viidenneksen verokirjassa esiintyvien ims. *Vihtui*, *Vihtoi* (joista *Vihtujev*, *Vihto(i)nen*) nimille, joihin nähden

ks. esim. Kalima, Kalevalaseuran vuosikirja 22 (1942) ss. 61, 63 ja V. Nissilä, Vuoksen paikannimistö (1939) I 451. *Aekujev*-nimestäkin annettu selitys on hyvin epävarma. Hyvin arvoituksellisina, silti mahdollisesti ims. tapauksina mainittakoon lopuksi vielä *Igugmoro* (= *Ihuhmoro*), jos se on henkilönnimi, ja *u Lopinkova* ('Lopinkovilla'), jota Beljakov on verrannut karj. *lappilaine*-sanaan. Edellistä saattaisi kenties pitää jonakin väärinkäsitettyä *Iha*-vartaloisena nimenä (? vert. Vatjan viidenneksen *Igomel* = *Ihamieli* ym., Kalimalla mp. s. 58), mutta voisi kenties ajatella myös, että se on muodostettu ven. konjunktioista *i* ja vartalosta *huhmar-* (? vrt. vir. paikannimeä *Uhmardu* Maarja-Magdaleenan pit. Pohjois-Tartonmaalla, Tarton-Narvan maantien varrella). *Lopinkov* nimeä voisi yhtä hyvin verrata s. *Loppi* nimeen, jonka vastineita — varsinkin yhdysperäisten nimien (vrt. esim. kylännimeä *Süvalöpe* Palamuksen pitäjässä Tartonmaalla) jälkiosana — esiintyy usein Koillis-Virossa. Julkaisijain oletus, että ko. tuohikirjoituksessa tavattavat nimet (ks. s. 23—24) *Namest* ja *Židil* olisivat karjalaista alkuperää (vrt. karj. *niemest* ja *židilä!*) ei vakuuta laisinkaan. Käsiteltävän tuohikirjoituksen harvalukuinen nimiaineisto ei siis aina ole yksiselitteinen, mutta sen ims. henkilönnimiin tarjoamat vähäpätöisetkin lisät on silti otettava kiitollisesti vastaan — varsinkin kun ne iältään ovat huomion arvoisia.

Sen jälkeen kun nämä rivit kirjoitettiin v. 1953, on Novgorodissa jatkettujen kaivausten tuloksia julkaistu A. V. Artsihovskin teoksessa *Novgorodskije gramoty na bereste iz raskopok 1952 goda* (Moskova 1954, vuoden 1952 kaivausten tuloksia), mutta siinä ei ole ims. aineksia. Tosin s. 13 esiintyy nimi *Mikiša* (*u Mikiši*), mikä lienee ven. deminutiivi nimestä *Mikita* = *Nikita*. Näissä kaivauksissa löydettyjä tekstejä käsittelevästä kirjallisuudesta on syytä vielä mainita aikakauskirjassa *Russkij jazyk v škole 1956 n:o 2 s. 7—9* julkaistu kirjoitus (jossa tehdään selkoa katajatauluun piirustetuista 1200-luvun venäläisistä aakkosista ja mm. mainitaan, että vv. 1951—1955 Novgorodista on löydetty yhteensä 193 tekstipalasta), edelleen teos *Trudy novgorodskoj arheologičeskoj ekspedicii I nid.* (Moskova 1956, Neuvostoliiton tiedeakatemiaan julkaisu, huom. varsinkin s. 18—20) ja *Paleografičeskij i lingvističeskij analiz novgorodskih berestjanyh gramot* (Moskova 1955, N. tiedeakatemiaan julk.). Suomalainen arkeologi C. F. Meinander on voinut itse paikalla tutustua kaivaustöihin ja julkaissut niistä suomalaiselle yleisölle tietoja Uudessa Suomessa 1956. Neuvostoliiton kirjakatalogin *Sovetskije knigi n:o 84* (v. 1956 syksyllä) mukaan tulevat A. V. Artsihovskin ja V. J. Borkovskin toimitamina v. 1957 alussa painosta ilmestymään myös Novgorodin kaivauksissa vuosina 1953 ja 1954 löydetty tuohikirjoitukset *Novgorodskije gramoty na bereste*-teoksen kolmantena nidoksena.

Ostseefinn. personennamen in Nowgorod

Verf. gibt in seinem Aufsatz nach den diesbezüglichen Veröffentlichungen der Akademie der Wissenschaften der Sowjetunion einige Nachrichten über die bei den archäologischen Ausgrabungen in Nowgorod zu Tage gekommenen Birkenrindentexten und die Literatur, die sich damit befasst. In einem von diesen Texten

(publiziert von A. V. Artsihowskij und M. N. Tihomirow) kommen einige altertümliche ostseefi. Personennamen vor, vermutlich aus dem XIV—XV Jh. Verf. kritisiert die von den Herausgebern des Textes gegebenen Deutungen dieser Namen und schlägt einige neue Deutungen vor.

JULIUS MÄGISTE